

PRIRUČNIK
ZA IZRADU
LOKALNOG PLANA
UPRAVLJANJA
OTPADOM

Priručnik za izradu lokalnog plana
upravljanja otpadom su pripremili:

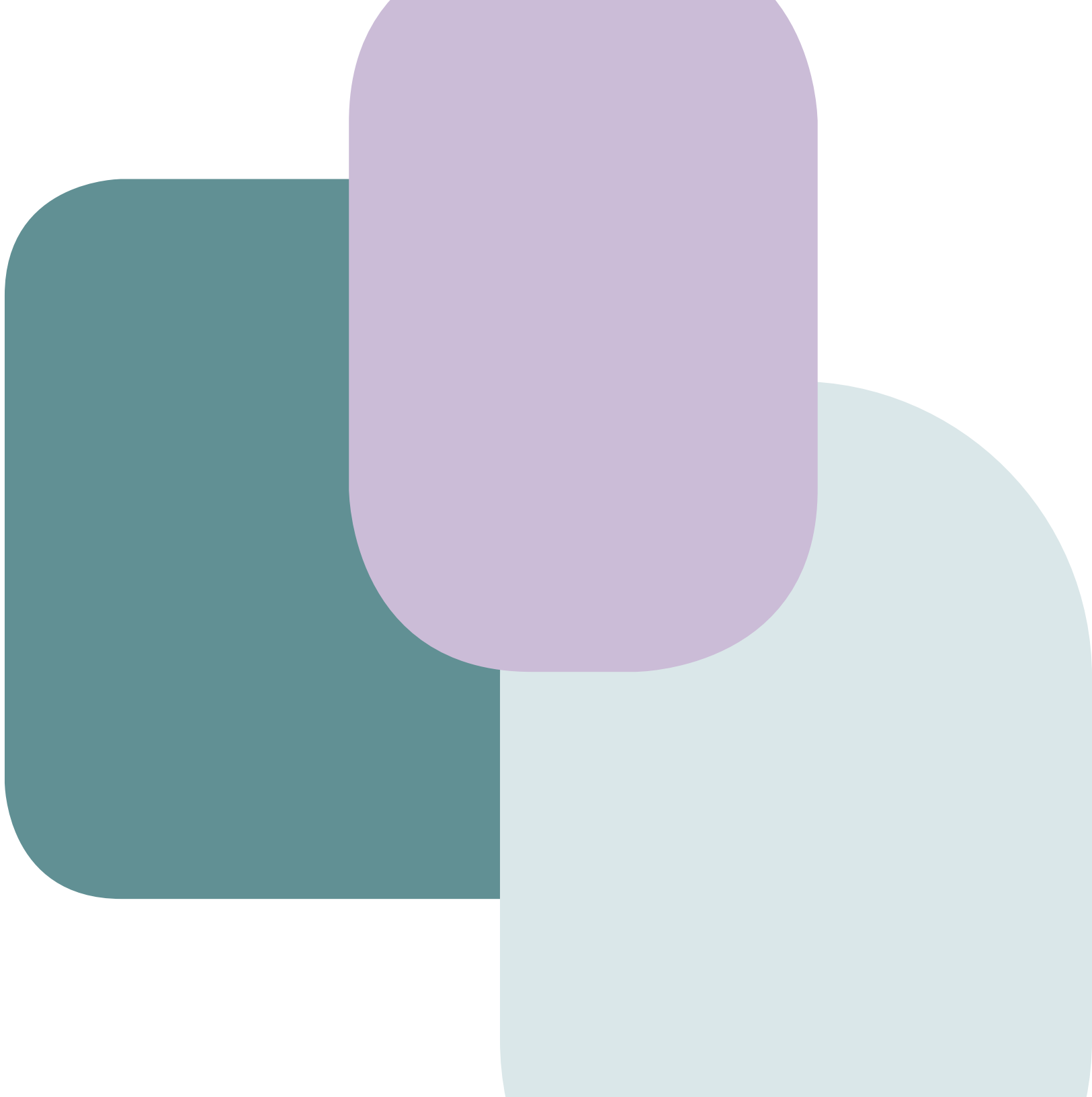
Per-Olof Hallberg
Thomas Nylund
Aleksandra Đorđević
Velimir Mitrović
Sonja Popović
Višnja Baćanović
Miodrag Gluščević
Jana Pavlović

Ova publikacija izrađena je u okviru programa
„Podrška lokalnim samoupravama u Srbiji na putu
ka EU – Druga faza”, koji finansira Vlada Švedske.
Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost autora.

PRIRUČNIK ZA IZRADU LOKALNOG PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

SADRŽAJ

1. UVOD I SVRHA OVOG PRIRUČNIKA.....	4
2. VIZIJA PLANIRANJA UPRAVLJANJA OTPADOM.....	8
3. ČEMU SLUŽI PLAN UPRAVLJANJA OTPADOM?.....	10
4. STRUKTURA.....	12
5. POSTUPAK IZRADE PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM/primer skraćenih verzija LPUO.....	13
6. MEĐUOPŠTINSKA SARADNJA.....	27
7. DIJALOG SA ZAINTERESOVANIM STRANAMA.....	28
8. KOMUNIKACIJA.....	31

UVOD I SVRHA OVOG PRIRUČNIKA

Cilj ovog Priručnika je da se lokalnim samoupravama u Srbiji prikaže proces izrade plana upravljanja otpadom na lokalnom nivou, tj. skraćene verzije kao lakog štiva, ne samo za razumevanje celog procesa upravljanja otpadom već i radi efikasnijeg sprovođenja aktivnosti i dostizanje postavljenih ciljeva u ovoj oblasti, a sve radi unapređenja usluge prema građanima, kao i smanjenja zagađenja i zaštite životne sredine. Priručnik se zasniva na iskustvu tri jedinice lokalne samouprave (JLS) koje su učestvovala u programu „Podrška lokalnim samoupravama u Srbiji na putu pridruživanja EU: Unapređenje kvaliteta usluga, dijaloga zainteresovanih strana i efikasnosti lokalne administracije”, koji finansira Vlada Švedske, a realizuju Stalna konferencija gradova i opština (SKGO) i Švedska asocijacija lokalnih vlasti i regiona (SALAR).

” Zahvaljujući zajedničkom radu i ekspertizi stručnjaka iz Švedske i Srbije i zaposlenih u JLS i JKP iz Čajetine, Golupca i Leskovca, kao i primene EU standarda u procesu izrade lokalnih planova upravljanja otpadom, pripremljen je ovaj Priručnik koji taksativno navodi sve važne segmente u procesu izrade lokalnih planova upravljanja otpadom. Metodologija izrade skraćenih verzija lokalnih planova upravljanja otpadom u pomenute tri lokalne samouprave može se primeniti i u ostalim gradovima i opštinama u Srbiji. Potrebno je istaći da ovaj Priručnik fokus stavlja pre svega na finalni cilj izrade lokalnih planova upravljanja otpadom a to je dobar kvalitet života građana i doprinos globalnim ciljevima održivog razvoja.”

(Nikola Tarbuk, generalni sekretar Stalne konferencije gradova i opština)

” Tokom 2017. godine, kada smo kao lokalna samouprava izabrani da dobijemo paket podrške, u okviru projekta za pomoć JLS na putu ka EU u oblasti zaštite životne sredine, bili smo opština sa jasnim ciljem – da postanemo ekološka opština. Naši kadrovi do tada su posedovali određena znanja u ovoj oblasti, ali ih je svakako trebalo unaprediti. U pravom trenutku stigla je stručna podrška u vidu domaćih i stranih saradnika od kojih smo mogli dosta da naučimo, a od koga boljeg učiti nego od Švedske – lidera u upravljanju i ponovnoj upotrebi otpada. Ređale su se radionice, a sa njima rasla su naša znanja i kompetencije. Uvideli smo značaj razgovora sa zainteresovanim stranama, nizali su se razgovori sa privrednicima, hotelijerima, turističkim radnicima, penzionerima, građankama, decom u vrtićima i školama. Naučili smo da čujemo jedni druge! Ono što je najbitnije, naučili smo da samostalno izradimo naš Lokalni plan upravljanja otpadom, što je na početku bilo nezamislivo.”

(Vera Blagojević, rukovoditeljka komunalne službe, KJP „Zlatibor” Čajetina)

► **Svrha** ovog priručnika je da na jednostavan način provede opštine i gradove kroz postupak izrade i primene plana upravljanja otpadom. Smernice Priručnika zasnovane su na nacionalnim planskim dokumentima, javnim politikama i Smernicama EU za planiranje upravljanja otpadom. (vidi: https://ec.europa.eu/environment/pdf/waste/plans/2012_guidance_note.pdf)

► **Najvažnije** kod izrade plana upravljanja otpadom (PUO) jeste da dokument bude jasan, da ima pregledne ključne informacije u ovoj oblasti i da bude lako upotrebljiv u svrhe planiranja i sprovođenja aktivnosti. Takođe je važno da Plan bude lako čitljiv za sve zainteresovane strane i širu javnost.

► **Ovaj vodič se može upotrebiti** tako što će se pratiti redom, od početka do kraja, ali i moguće je i da se koriste samo oni delovi koji se učine zanimljivim ili pogodnim za dopunu ličnih iskustava u izradi planova upravljanja otpadom.

Primeri i dodaci u okviru svakog poglavlja sadrže dodatne informacije koje su dostupne direktnim klikom na link.

PLANOVI UPRAVLJANJA OTPADOM DOPRINOSE SLEDEĆIM CILJEVIMA ODRŽIVOG RAZVOJA, TJ. AGENDI 2030:

CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA

Cilj 12

ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA

- planiranjem efikasnog korišćenja materijalnih resursa i smanjenjem količine otpada do 2030. postićemo održivo upravljanje i efikasno korišćenje prirodnih resursa.

Cilj **3**

DOBRO ZDRAVLJE

- do 2030. značajno smanjiti broj smrtnih slučajeva i oboljenja od opasnih hemikalija i zagađenja, kao i kontaminacije vazduha, vode i zemljišta.

Cilj **5**

RODNA RAVNOPRAVNOST

- svima jednako dostupne javne usluge i infrastrukture.

Cilj **11**

ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE

- do 2030. smanjiti negativan uticaj gradova na životnu sredinu mereno po glavi stanovnika, sa posebnom pažnjom na kvalitet vazduha i upravljanje otpadom na opštinskom i drugim nivoima.

VIZIJA PLANIRANJA UPRAVLJANJA OTPADOM

2

Hijerarhija upravljanja otpadom

VAŽNO JE OD SAMOG POČETKA DEFINISATI VIZIJU I CILJEVE, ŠTA SE ŽELI POSTIĆI PLANOM!

← Najmanje prihvatljiva opcija Najpovoljnija opcija →

DEPONOVANJE
(sigurno odlaganje otpada na deponiju)

POVRAĆAJ ENERGIJE
(ponovno dobijanje energije iz otpada)

PRERADA
(reciklirati) materijale za izradu novih proizvoda

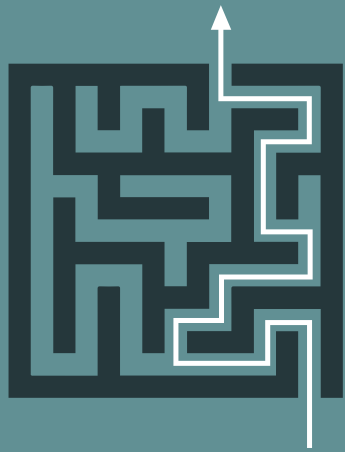
PONOVA UPOTREBA

SMANJIVANJE
količine proizvedenog otpada

TREKUTNA SITUACIJA

**ČEMU SLUŽI PLAN
UPRAVLJANJA
OTPADOM?**

Plan upravljanja otpadom uređuju zakoni Republike Srbije. Važno je imati na umu da su ovakvi planovi povezani kako sa nacionalnim strategijama i programima, tako i sa lokalnim planom razvoja i drugim relevantnim planskim dokumentima i javnim politikama. Na početku pripreme LPUO potrebno je sagledati sve vizije i ciljeve u oblasti zaštite životne sredine i upravljanja otpadom na nacionalnom i lokalnom nivou, kako bi i LPUO doprineo realizaciji opštih ciljeva na lokalnom i nacionalnom nivou.

Sve jedinice lokalne samouprave su u zakonskoj obavezi da izrade plan upravljanja otpadom zajedno sa strukturom koja je definisana Zakonom o upravljanju otpadom i Zakonom o planskom sistemu, ali najvažnije je da on odgovara lokalnim potrebama u pogledu upravljanja otpadom.

► **Plan upravljanja otpadom** je sredstvo za ostvarivanje ciljeva iz oblasti zaštite životne sredine na međunarodnom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Plan je namenjen usmeravanju, razvoju i praćenju upravljanja otpadom. Plan takođe predstavlja platformu za uključivanje, obaveštavanje i komunikaciju sa javnošću i drugim zainteresovanim stranama u pogledu potreba i napretka iz perspektive zaštite životne sredine i prilagođavanja posledicama klimatskih promena. Važno je istaći da primena PUO doprinosi pre svega poboljšanim uslovima života građana sa ciljem da olakša ženama, muškarcima i deci da daju veći doprinos čistijem i zdravijem okruženju.

► **Pre započinjanja** izrade plana upravljanja otpadom treba znati zašto se ulaže trud u njegov razvoj – potrebno je usredsrediti se na to gde/kako/zašto se koristiti plan upravljanja otpadom nakon njegove izrade i čemu služi njegova primena, tj. šta se želi postići. Takođe, pre početka izrade PUO potrebno je da se donese lokalna odluka o pristupanju izradi LPUO, sa obrazloženjem zašto ulažete trud da razvijete ovaj dokument.

STRUKTURA

GLAVNI ELEMENTI PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM
MOGU SE PODELITI U TRI GRUPE:

OSNOVA

Osnovu čini okvir za izradu plana upravljanja otpadom, usklađen sa zakonima, političkim odlukama i ambicijama koje se odnose na razvoj upravljanja otpadom radi opšteg doprinosa zaštiti životne sredine.

STANJE

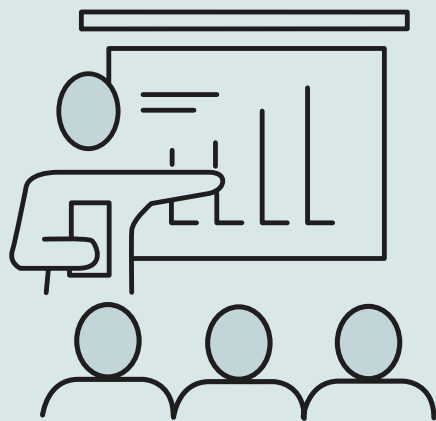

Stanje se odnosi na postojeću situaciju u pogledu količine i sastava otpada, organizacione i operative strukture za upravljanje otpadom, kao i finansiranja prikupljanja, prevoza, prerade i odlaganja otpada.

PLANIRANJE

Planiranje predstavlja skup pretpostavki i pretpostavljenih aktivnosti, zasnovanih na predviđanjima količina generisanog otpada na lokalnom nivou, koje treba da doprinesu postizanju utvrđenih ciljeva koji se odnose na različite tipove otpada, uzimajući u obzir sve sadašnje i buduće raspoložive materijalne, tehničke i ljudske resurse za pružanje usluge upravljanja otpadom.

POSTUPAK IZRADE PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

/primer skraćenih
verzija LPUO

- A)** ZAKONSKA OBAVEZA
- B)** FORMIRANJE RADNE GRUPE
ZA IZRADU LPUO
- C)** IZRADA PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM
- D)** KONSULTACIJE SA JAVNOŠĆU
I JAVNA RASPRAVA
- E)** KOREKCIJE I PRIPREMA ZAVRŠNE VERZIJE
- F)** SKUPŠTINSKA PROCEDURA
I USVAJANJE PLANA
- G)** PRIMENA PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM
- H)** PRAĆENJE I REVIZIJA

FAKTORI USPEHA

Potrebno je oformiti Radnu grupu sa jasno podeljenim odgovornostima u vezi sa zadacima koje treba obaviti. Važno je uzeti u obzir sledeća pitanja tokom izrade LPUO:

1. Postoji li **POLITIČKA PODRŠKA** za izradu plana upravljanja otpadom?
2. Da li su obezbeđeni **ODGOVARAJUĆI RESURSI?** Kadrovi, vreme i novac.
3. **SADRŽAJ PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM** – proveriti da li je sadržaj plana u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom koji navodi sve neophodne delove LPUO.
4. Da li je sprovedeno **MERENJE KOLIČINE I MORFOLOGIJE OTPADA?** Da li su obuhvaćene sve vrste otpada: komunalni otpad, opasan otpad, ambalažni otpad, itd.?

KURS O IZVEŠTAVANJU OTPADA
- VIDI LINK:

5. **DA LI SU ODREĐENI UČESNICI PLANSKOG PROCESA?**
Da li su uključeni državni organi, relevantna odeljenja javno komunalnog preduzeća i lokalne samouprave, eksperti iz oblasti upravljanja otpadom, predstavnici sektora za upravljanje otpadom i pred-

stavnicima industrijskih činilaca koji stvaraju otpad, kao i nevladinih organizacija, građani? Da li su sve relevantne zainteresovane strane identifikovane i uključene u planski proces? Važno je uključiti rodnu i perspektivu zasnovanu na jednakim ljudskim pravima od samog početka izrade plana upravljanja otpadom i kroz obezbeđivanje učešće žena (žena sa sela, starijih, mladih žena, preduzetnica, zaposlenih u javnim preduzećima i sl.), kao i ženske organizacije koje se bave različitim temama, ali odlično poznaju lokalni kontekst i postojeće razlike u položaju žena i muškaraca.

6. Da li je određen **VREMENSKI OKVIR ZA IZRADU** plana upravljanja otpadom? Predviđeni okviri treba da budu sprovodivi.
7. Da li je ustanovljena **POVEZANOST PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM SA DRUGIM PROGRAMIMA/PLANOVIMA** (u oblasti prostornog i energetskog planiranja, sa lokalnim programom zaštite životne sredine, razvojnim planom JLS, itd.)?

A) ZAKONSKA OBAVEZA

Pre početka izrade LPUO potrebno je da se usvoji Odluka o pristupu izrade lokalnog plana upravljanja otpadom. Nadležni predlagač je dužan da obavesti javnost o početku izrade dokumenta javne politike objavljivanjem obaveštenja na svojoj internet stranici.

U političkom smislu, početak predstavlja dogovor u vezi sa sledećim pitanjima:

- Vizija razvoja životne sredine (na koji način će je plan upravljanja otpadom podržati);
- Koja je svrha izrade plana upravljanja otpadom?

Potrebno je takođe razmotriti da li je neophodna strateška procena uticaja. Kako biste znali da li je potrebna SPU, potrebno je odgovoriti na nekoliko pitanja, videti dijagram (SPU)¹. Ovu odluku donosi organ nadležan za pripremu LPUO po prethodno pribavljenom mišljenju organa nadležnog za poslove zaštite životne sredine i drugih zainteresovanih organa i organizacija.

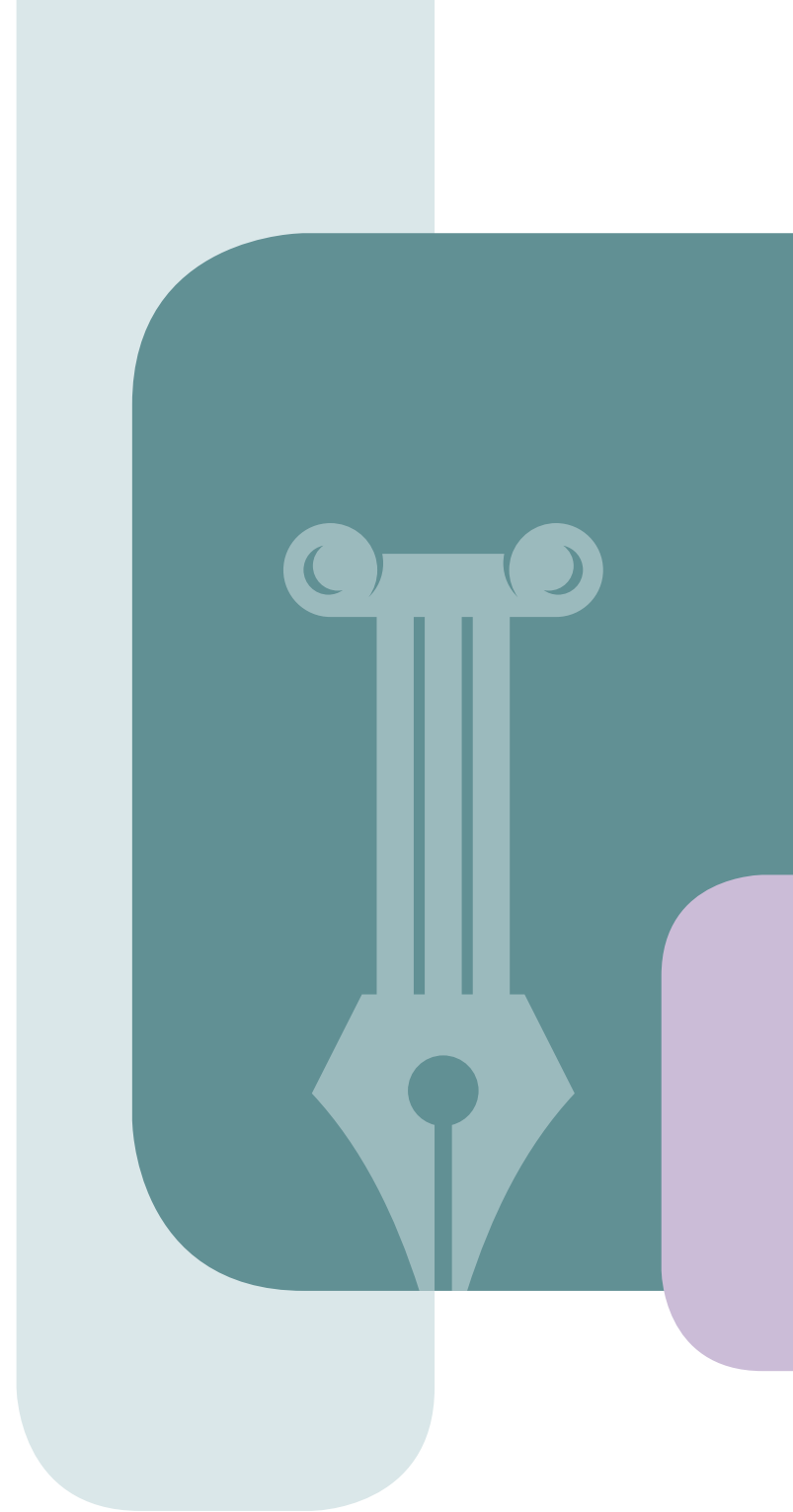
Strateška procena uticaja na životnu sredinu:

- Obezbeđuje visok stepen zaštite životne sredine;
- Unapređuje kvalitet izrade planova;
- Olakšava identifikaciju novih mogućnosti za razvoj;
- Pomaže da se izbegnu neodrživa planska rešenja.

VIDI E-OBUKU SPU I PU

ODLUKA O PRISTUPU IZRADI LOKALNOG PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

¹ DIJAGRAM (SPU) – Odluka da li je potrebna strateška procena uticaja, Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine RS, Uputstvo za sprovođenje Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Beograd, 2007.

B) FORMIRANJE RADNE GRUPE ZA IZRADU LPUO

Radna grupa zadužena je za izradu nacrtu plana za upravljanje otpadom. Važno je imati imenovanog koordinatora ovog procesa pripreme nacrtu PUO koji mora da poseduje znanja i veštine za pokretanje, planiranje, izvršavanje, upravljanje i praćenje rada tima kako bi se ostvarili zacrtani ciljevi, u datom vremenskom okviru i pod prethodno utvrđenim uslovima.

Radnu grupu čini odabrani tim ljudi iz različitih organizacija i struka, od kojih svako na različit način doprinosi izradi plana upravljanja otpadom. Radnu grupu mogu, na primer, da čine sledeći članovi, s tim da ukoliko nisu direktno imenovani u članove radne grupe, onda ih je svakako potrebno konsultovati u procesu izrade LPUO:

- Zamenik predsednika opštine/gradonačelnika, pomoćnik predsednika/gradonačelnika ili član Veća za relevantnu oblast,
- Predstavnik Odeljenja za komunalne delatnosti,
- Predstavnik Odeljenja za zaštitu životne sredine,
- Predstavnicima inspekcija: komunalni inspektor, inspektor za zaštitu životne sredine,

- Predstavnik Odeljenja za poljoprivredu i ruralni razvoj,
- Predstavnik Odeljenja za urbanizam,
- Predstavnik Kancelarije za lokalni ekonomski razvoj,
- Predstavnik Odeljenja za finansije,
- Lice zaduženo za pitanje rodne ravnopravnosti,
- Član lokalnog zelenog saveta,
- Predstavnicima javnog/privatnog komunalnog preduzeća zaduženog za upravljanje otpadom (direktor/zamenik direktora, šef logistike, rukovodilac komunalne službe, pravna i finansijska služba, itd.),
- Predstavnicima drugih relevantnih JKP (vodovod, zelenilo, itd.),
- Predstavnicima turističkih organizacija,
- Predstavnik institucija za javno zdravlje,
- Predstavnik centara socijalnih službi,
- Predsednicima mesnih zajednica, uključujući i žene ukoliko su zastupljene u savetima mesnih zajednica,
- Civilni sektor iz oblasti zaštite životne sredine, mediji, organizacije potrošača, komunalna milicija, škole, reciklери, itd.,
- Udruženja žena, romska udruženja i druga udruženja koja se bave položajem osetljivih grupa.

Teme za razmatranje:

- Ko će biti uključen u izradu plana upravljanja otpadom, u kojoj ulozi i sa kojim zaduženjima?;
- Koji je vremenski okvir za završetak izrade plana upravljanja otpadom?;
- Kakva je povezanost ovog plana sa drugim planovima?

PRIMERI ULOGA I ZADUŽENJA U TIMU

Koordinator, stručnjak iz oblasti upravljanja otpadom, stručnjak za finansijska pitanja i sisteme naplate, stručnjaci za pravna pitanja, stručnjak za životnu sredinu, stručnjak za komunikacije, stručnjak za rodna pitanja.

Važno je da članovi radne grupe budu raznovrsni u pogledu prethodnog iskustva, pola, starosti i obrazovne strukture.

C) IZRADA PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

Prvi korak je provera da li na nivou lokalne samouprave postoji vizija razvoja u oblasti životne sredine. Ukoliko postoji, treba prodiskutovati kako se ona odnosi na plan upravljanja otpadom. Ukoliko ne postoji, možda bi je trebalo definisati pre početka pripreme LPUO.

VIDI STRANE 8–9 (VIZIJA)

Pitanje na koje treba dati odgovor radi formulisanja vizije jeste: Šta se želi postići na teritoriji lokalne samouprave u narednih deset godina u oblasti upravljanja otpadom?

Na primer: „Za deset godina, neće biti nijedne nelegalne deponije, a recikliranje će se povećati za 60%“.

SKRAĆENA VERZIJA PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

Radi efikasnije komunikacije sa javnošću i različitim zainteresovanim stranama, preporučujemo da izradite skraćenu „javnu“ verziju plana upravljanja otpadom. Ova verzija treba da sadrži kratak pregled najvažnijih delova plana upravljanja otpadom, datih na lako razumljiv način.

STRUKTURA SKRAĆENE VERZIJE – VIDI PRIMERE:

- GOLUBAC
- ČAJETINA
- LESKOVAC

STRUKTURA LPUO:

1. REČ DONOSIOCA ODLUKA – gradonačelnik/-ca, predsjednik/-ca opštine)

Smatramo da je važno da se istakne značaj plana upravljanja otpadom podrškom od strane političkih faktora i uprave javnih komunalnih preduzeća.

Mali savet – Potrebno je da plan povežete sa ciljevima opštih planskih dokumenata na lokalnom nivou, radi usklađivanja i boljeg razumevanja.

2. SADRŽAJ

VIDI PRIMER SADRŽAJA BROŠURE PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM ZA GRAD LESKOVAC

3. KRATAK PREGLED/REZIME - PREDSTAVLJANJE PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

U ovom poglavlju treba objasniti svrhu i strukturu plana upravljanja otpadom, koje će ciljne grupe biti uključene, kao i na koji je način organizovan rad na izradi LPUO.

4. PRAVNI OKVIR

Sve aktivnosti predviđene planom upravljanja otpadom moraju da budu u skladu sa zakonima Republike Srbije – u ovom poglavlju treba obrazložiti usklađenost plana upravljanja otpadom sa nacionalnim, lokalnim regulatornim okvirom i direktivama EU. Ovo poglavlje je takođe veoma obimno i može da bude predstavljeno kao prilog LPUO.

Takođe treba prikazati povezanost LPUO sa strategijama na nacionalnom nivou. Često je LPUO u vezi i sa drugim planovima, strategijama na lokalnom nivou, u tom smislu važno ih je sve uskladiti, npr. urbanistički planovi, programi zaštite životne sredine, razvojni programi lokalne samouprave, lokalni programi energetske efikasnosti, itd.

Zakon o upravljanju otpadom navodi u članu 14. da LPUO treba da sadrži:

- Očekivane vrste, količine i poreklo ukupnog otpada na teritoriji,
- Očekivane vrste, količine i poreklo otpada koji će biti iskorišćen ili odložen u okviru teritorije obuhvaćene planom,
- Očekivane vrste, količine i poreklo otpada koji će se prihvatiti iz drugih jedinica lokalne samouprave,
- Očekivane vrste, količine i poreklo otpada koji će se otpremiti u druge jedinice lokalne samouprave.

5. OPIS POSTOJEĆEG STANJA

Ovo poglavlje je često veoma zahtevno, stoga je predlog da bude deo LPUO u vidu priloga, dok je za skraćenu verziju plana dovoljan kratak pregled stanja koji treba da sadrži sledeće elemente:

- **Opis opštine/grada** - geografski položaj, stanovništvo i kvalitet života, privreda i trgovina,
- **Prikaz količina otpada, načina prikupljanja i obrade** - pregled količina, sistem prikupljanja i transporta, selekcija otpada, odgovornosti lokalne samouprave, odgovornosti generatora otpada, komunalni otpad i kako se njime rukuje, druge vrste otpada itd.,
VIDI OBUKU: MORFOLOGIJA I KOLIČINE OTPADA
- **Opis prikupljanja, odlaganja i tretmana otpada** - deponovanje otpada, nelegalno odlaganje, postrojenja za tretman otpada,
- **Mogućnosti za odlaganje, ponovnu upotrebu i reciklažu materijala** - kompostiranje, animalni otpad, proizvodnja energije, materijal za reciklažu, ponovna upotreba,

- **Trendovi, ekonomska situacija i globalni razvoj** - potrebno je razviti analizu troškova i koristi trenutnog stanja (*cost-benefit* analiza),
- **Problemi i mogućnosti** u lokalnoj samoupravi.

6. EX-POST² ANALIZA PRETHODNOG PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

Važno je imati reviziju/analizu prethodnog plana upravljanja otpadom. U okviru novog plana morate da opišete i analizirate prethodni plan upravljanja otpadom - šta je postignuto, a šta ne i zbog čega.

7. OPŠTI I SPECIFIČNI CILJEVI

Ovo je jedan od najvažnijih koraka u izradi plana upravljanja otpadom. Opšti ciljevi treba da budu definisani saradnjom u okviru radionica za radnu grupu, javnih komunalnih preduzeća i zainteresovane strane.

² UREDBA o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika.

Budite otvoreni od samog početka, napravite listu ideja koju ćete suziti na tri ili četiri opšta cilja koji su najvažniji i izvodljivi u vašoj opštini/gradu.

- Sa kojim izazovima se naša lokalna samouprava suočava?
- Kako da na njih odgovorimo?
- Koje ćemo zahteve morati da ispunimo u budućnosti?
- Kada budemo zacrtali ciljeve, kako ćemo meriti učinak kako bismo znali da li napredujemo?
- Zašto smo odabrali ove ciljeve?
- Na osnovu prethodnih iskustava, šta znamo da je najizazovnije u primeni i praćenju lokalnih akcionih planova?

Mali savet - Uzeti u obzir ciljeve na nacionalnom nivou, kao i Ciljeve održivog razvoja i druge ciljeve u oblasti zaštite životne sredine, cirkularne ekonomije i energetske efikasnosti.

VAŽNI ASPEKTI ZA VAŠE CILJEVE I AKTIVNOSTI

Često postoje važni aspekti koje treba uzeti u obzir pre razgovora o opštim ciljevima i akcijama u okviru radne grupe, i to su:

- Ciljeve koje treba ostvariti u pogledu ponovne upotrebe i reciklaže otpada u oblasti koja je obuhvaćena planom;

Zakon o upravljanju otpadom, čl. 14.

- Ekološki aspekti;
- Kako sprečiti stvaranje otpada;
- Kako postupati sa opasnim otpadom;
- Da li kabasti otpad predstavlja problem;
- Kako sakupljati i tretirati zeleni otpad;
- Kako postupati sa sledećim vrstama otpada: medicinski otpad, građevinski i otpad od rušenja, tekstil...;

- Da li se razmatraju različite potrebe i mogućnosti starijih, žena, dece, stanovništva iz grada i sela i osoba sa invaliditetom pri planiranju LPUO;
- Da li postoje razlike između grupa aktera u pogledu stvaranja i odlaganja otpada;
- Da li znate moguće uzroke nastanka divljih deponija, pa se na tim lokacijama eventualno mogu postaviti kontejneri ili kante za smeće;
- Da li je potrebno unaprediti trenutno stanje na lokalnom nivou u oblasti upravljanja otpadom.

PRIMER CILJEVA PLANA ZA UPRAVLJANJE OTPADOM OPŠTINE GOLUBAC ZA PERIOD OD 2021. DO 2030. GODINE

VIZIJA

„Opština Golubac je gostoljubiva za sve koji dolaze, a uređena i čista za sve građane i građanke koji u njoj žive”

OPŠTI CILJ

Uspostavljen sistem primarne selekcije u opštini Golubac – 40% do 2025. godine.

SPECIFIČNI CILJEVI

ZATVARANJE I REMEDIJACIJA NELEGALNIH DEPONIJ I SPREČAVANJE
NEUREĐENOG ODLAGANJA OTPADA

Zakon o upravljanju otpadom, čl. 14. navodi mere sanacije neuređenih deponija.

MERA:

ZATVARANJE I ČIŠĆENJE SEDAM NELEGALNIH DEPONIJ U NAREDNE TRI GODINE

Aktivnost 1. _____ Aktivnost 2. _____ Aktivnost 3. _____

8. AKTIVNOSTI

Važno je izdvojiti vreme u okviru radionica za diskusiju o tome koje aktivnosti treba preduzeti u okviru svakog merljivog cilja. Teme za razgovor u okviru radne grupe mogu da obuhvate neophodne aktivnosti u vezi sa preispitivanjem i poboljšanjem postojećeg stanja. U aktivnosti uvrstiti i one koje su u vezi sa komunikacijom i saradnjom sa građanima, zaposlenima i drugim zainteresovanim stranama.

Kod donošenja odluka o preduzetim aktivnostima, veoma je važno uključiti i zainteresovane strane. Na primer, ukoliko je jedna od aktivnosti povećanje udela razvrstanog prehrambenog otpada, potrebno je u diskusiju uključiti ugostitelje i zatražiti njihovo mišljenje o načinu sprovođenja ove aktivnosti. Ako su uključeni u proces od samog početka, biće ih lakše angažovati i u sprovođenju ove aktivnosti u kasnijoj fazi.

Potrebno je i ispitati i predvideti ekonomske i druge koristi koje se mogu ostvariti kroz inovacije u upravljanju otpadom, uključujući i podršku za žensko preduzetništvo.

Tokom izrade akcionog plana:

- **Voditi računa o** realizaciji svih planiranih aktivnosti, uzeti u obzir postojeće kapacitete i finansijske mogućnosti;
- **Uvek navesti troškove** i resurse potrebne za predviđene aktivnosti, čak i ako tačni troškovi nisu poznati. Istraživanje o troškovima i priprema su takođe deo planiranja i LPUO;
- **Ponekad nisu** lokalna samouprava ili JKP nadležni za određene aktivnosti, pa treba navesti ko jeste.

9. UREĐIVANJE I DEFINISANJE NADLEŽNOSTI LOKALNIH SAMOUPRAVA U POGLEDU OTPADA

Potrebno je opisati koje su nadležnosti lokalnih samouprava u skladu sa pravnim okvirom na nacionalnom nivou, kao i šta se smatra otpadom iz domaćinstava. Takođe treba navesti na koji će se način sprovođiti odredbe i kako će se sprovođenje pratiti.

10. FINANSIJSKI OKVIR I NAČIN NAPLATE

Važno je imati uvid u tekuće troškove upravljanja otpadom i razumeti njihovu korelaciju sa naplatom. Analiza mora da obuhvata i neophodne investicije koje će se realizovati u budućnosti, kao i povećanje obima ili operativne promene poslovanja.

Ovo poglavlje uključuje sledeće tačke:

- **Ekonomski principi upravljanja otpadom** (održivi razvoj, princip „zagađivač plaća“, hijerarhija otpada, princip da upravljanje otpadom mora da se obavlja na način koji doprinosi očuvanju životne sredine);
- **Na koji će način lokalna samouprava** vršiti naplatu, kao i da li će postojeći sistem morati da se menja i ako da, na koji način;
- **Održivost u oblasti upravljanju otpadom u odnosu na postojeći tarifni sistem**, važno je razmisliti o održivosti komunalnog sistema u oblasti upravljanja otpadom u odnosu na nivo cena, o pitanjima u vezi sa finansiranjem kapitalnih investicija u ko-

munalnu infrastrukturu. Ukoliko PUO obuhvata i primarnu selekciju otpada, važno je videti koje su to opcije kojima mogu korisnici da se podstaknu da selektuju otpad. Pravedniji tarifni sistem, npr. ukoliko bi korisnici pravilno sortirali otpad, koji bi doprineo ređem odvoženjem otpada, tako da mogu da se planiraju i smanjeni troškovi za korisnike.

VIDI SKGO JEDINSTVENU
METODOLOGIJU ZA
ODREĐIVANJE CENA
KOMUNALNIH USLUGA

11. KOMUNIKACIJA I PROMENA NAVIKA

U ovom delu je potrebno opisati na koji način će se odvijati komunikacija sa korisnicima, radi uspostavljanja novih navika i postizanja zacrtanih ciljeva.

- Informacije,
- Povratne informacije,
- Ankete/ispitivanje zadovoljstva korisnika komunalnim uslugama,
- Kanali komunikacije (lokalne novine, televizija, reklame, radio, društvene mreže, itd.),
- Na koji način ćete postići promenu navika ukoliko uvodite primarnu selekciju otpada,
- Studijska putovanja/događaji/informacije u elektronskoj formi.

Neophodno je da svi podaci koji se odnose na ljude budu razvrstani, najmanje po polu, a poželjno je i po drugim kriterijuma kao što su kao što su starost, stručna sprema, tip stanovanja, naselje, deo grada i dr. Na primer, ako se i izveštava o broju osoba angažovanih u reciklažnom centru, broj zaposlenih mora biti razvrstan po polu. Ili, ako je predviđena edukacija za zaposlene u ugostiteljstvu, broj zaposlenih i vlasnika objekata koji su učestvovali mora biti razvrstan po polu. Isto je i sa drugim podacima (iz ankete o zadovoljstvu korisnika, podacima o nosiocima domaćinstava koji plaćaju uslugu odnošenja smeća i drugi podaci koji su relevantni za plan).

Važno je sprovesti ispitivanje zadovoljstva korisnika komunalnim uslugama
– Zakonska obaveza na osnovu Zakona o komunalnim delatnostima.

VIDI SKGO **VODIČ I METODOLOGIJU** ZA SPROVOĐENJE ISPITIVANJA ZADOVOLJSTVA KORISNIKA KOMUNALNIM USLUGAMA

TAKOĐE VIDI POGLAVLJE „KOMUNIKACIJA” str. 31.

12. BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU

Ovaj deo sadrži informacije o važnosti bezbednosti i zdravlja na radu. Saradnja između lokalne samouprave i korisnika - lokacije za prikupljanje otpada, prepunjene kante, bezbedni pristupni putevi, pristup kantama, itd.

13. PRAĆENJE REALIZACIJE PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

- **Ovo poglavlje opisuje na koji način** se obezbeđuje kontinuitet planskog procesa i praćenje njegovih rezultata;
- **Praćenje** mora da obuhvata podatke o količini otpada, planskim aktivnostima, postizanju merljivih ciljeva, usklađenosti sa planovima i ciljevima na nacionalnom nivou, kao i o novim informacijama koje imaju uticaja na plan upravljanja otpadom i da budu jasno definisani vremenski intervali;
- **Posledice** primene plana upravljanja otpadom na životnu sredinu;
- **Revizija plana upravljanja otpadom na 5 godina.**

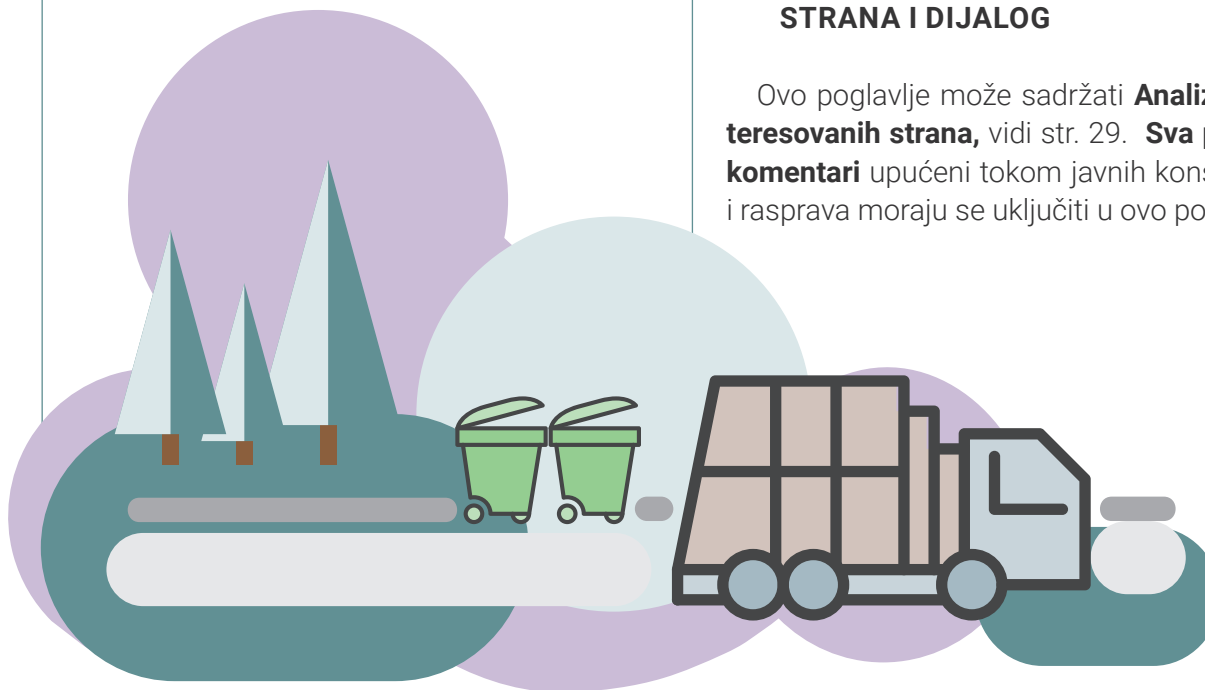
14. ORGANIZACIJA

U okviru plana upravljanja otpadom morate da opišete kako je organizovano upravljanje otpadom, kako trenutni sistem funkcioniše i da li će uvođenjem plana upravljanja otpadom (ili na drugi način) doći do veće promene u ovoj oblasti.

Zakon o upravljanju otpadom, čl. 14. nalaže da LPUO treba da sadrži sledeće stavke:

- Program sakupljanja otpada iz domaćinstva,
- Program sakupljanja opasnog otpada iz domaćinstava,
- Program sakupljanja komercijalnog otpada,
- Program upravljanja industrijskim otpadom,
- Predloge za ponovnu upotrebu i reciklažu komponenata komunalnog otpada,
- Program smanjenja količina biorazgradivog i ambalažnog otpada u komunalnom otpadu,

- Program razvijanja javne svesti o upravljanju otpadom,
- Lokaciju postrojenja za sakupljanje otpada, tretman, odnosno ponovno iskorišćenje i odlaganje otpada, uključujući podatke o lokacijskim uslovima,
- Mere za sprečavanje kretanja otpada koji nije obuhvaćen planom i mere za postupanje sa otpadom koji nastaje u vanrednim situacijama.

15. UTICAJ NA ŽIVOTNU SREDINU

Koji pozitivni uticaji na životnu sredinu mogu da se očekuju primenom plana upravljanja otpadom, da li se očekuju negativni uticaji. Ukoliko je neophodna strateška procena uticaja, možete je staviti kao prilog LPUO (vidi str. 15).

16. ANALIZA ZAINTERESOVANIH STRANA I DIJALOG

Ovo poglavlje može sadržati **Analizu zainteresovanih strana**, vidi str. 29. **Sva pitanja i komentari** upućeni tokom javnih konsultacija i rasprava moraju se uključiti u ovo poglavlje.

D) KONSULTACIJE SA JAVNOŠĆU I JAVNA RASPRAVA

Javnost mora da učestvuje u izradi i razvoju budućeg sistema upravljanja otpadom, pri čemu konsultacije moraju da započnu pre usvajanja završne verzije plana i njegovih inicijativa. Konsultacije sa javnošću mogu da se održe u različitim fazama planskog procesa, na primer, u okviru sastanka povodom pokretanja projekta, čime se nadležni organi informišu o idejama i mišljenjima odabranih zainteresovanih strana ili celokupne javnosti. Takođe, konsultacije se mogu održati kada se identifikuju problemi i moguća rešenja kroz fokus grupe, anketiranje ili sastanke sa predstavnicima građana (NVO-ima, savetima mesnih zajednica, skupštinama stanara i sl.). Izrada lokalnog plana upravljanja otpadom često obuhvata javne sastanke, deljenje informativnog materijala i omogućavanje dostupnim informacija preko interneta.

Radionice za relevantne zainteresovane strane mogu se organizovati tokom planskog procesa i to od samog početka, radi uspostavljanja zajedničkog razumevanja postojećih problema u oblasti upravljanja otpadom i neophodnosti zajedničkog pristupa, kao i u kasnijim fazama, kada plan već počne da dobija

svoj konačni oblik, uz definisane ciljeve. Obično su svi učesnici zainteresovani za mere potrebne za primenu plana. Sve u svemu, glavna svrha radionica je da omogući razmenu ideja i mišljenja među zainteresovanim stranama u pogledu svih aspekata planiranja upravljanja otpadom.

Bilo bi idealno da se organizuje posebna radionica sa pripadnicima/-cama osetljivih grupa ili relevantnih aktera kao što su udruženja sakupljača otpada, mreže žena preduzetnica, ugostitelja, vlasnika turističkih objekata i sl. Neophodno je uključiti žene i posebno analizirati da li postoje neke razlike u potrebama i interesima, ali i ne samo to, nego je potrebno uključiti njihovu perspektivu u planiranje mera.

Minimum zalaganja u ovom pogledu predstavlja podnošenje nacrtu plana upravljanja otpadom na javnu raspravu. To se može učiniti u vidu pisane procedure u kojoj će samo najrelevantniji učesnici (identifikovani analizom zainteresovanih strana) dobiti nacrt dokumenta na uvid, nakon čega će im biti dat vremenski rok za podnošenje primedbi.

Nacrt plana takođe može da bude dat na uvid javnosti preko interneta, u javnim ustanovama i preko škola i vrtića. Ovaj pristup može da uključuje javni poziv za upućivanje primedbi na nacrt plana. Konsultacije sa javnošću predstavljaju važan deo podizanja svesti o aktivnostima plana upravljanja otpadom. Uvid javnosti ima mnogo veću ulogu od pukog davanja primedbi, i treba ga smatrati važnim preduslovom za informisanje javnosti o pitanjima upravljanja otpadom.

Radi uključivanja različitih zainteresovanih strana i opšte javnosti na najbolji mogući način, mora se uložiti napor da se ostvari komunikacija i omogući pristup „skraćenoj verziji” dokumenta, VIDI PRIMERE NAVEDENE NA STR. 17.

E) KOREKCIJE I PRIPREMA ZAVRŠNE VERZIJE

Nakon konsultacija sa javnošću i javne rasprave, radna grupa dodaje završne primedbe nacrtu dokumenta. Konstruktivne i korisne primedbe i komentari mogu da se uključe u završnu verziju samog plana, dok ostale mogu da se dodaju u vidu priloga.

Važno je da javnost dobije povratne informacije u vezi sa komentarima i primedbama, uključujući informacije o tome da li će biti uključene u završnu verziju plana, kao i zbog čega. Ovo je važno za transparentnost procesa i uključivanje zainteresovanih strana.

F) SKUPŠTINSKA PROCEDURA I USVAJANJE PLANA

Odluka skupštine opštine/grada o usvajanju završne verzije plana.

Direktiva lokalnom komunalnom preduzeću o primeni plana u okviru organizacionih i planskih delatnosti.

G) PRIMENA PLANA UPRAVLJANJA OTPADOM

Nakon usvajanja plana upravljanja otpadom u skupštinskoj proceduri, javno komunalno preduzeće ili lokalni organi nadležni za upravljanje otpadom odgovorni su za njegovu primenu.

Plan upravljanja otpadom sadrži godišnje planove, kao i akcijske planove namenjene postizanju ciljeva plana upravljanja otpadom.

	Cilj/ aktivnost	Stanje – stepen ostvarenja	Predviđanje	Komentar	Predstojeće aktivnosti
1					
2					
3					

H) PRAĆENJE I REVIZIJA

Redovno praćenje ostvarivanja ciljeva i aktivnosti plana upravljanja otpadom od izuzetne je važnosti i trebalo bi ga obavljati najmanje jednom godišnje. Potrebno je ustanoviti stepen ostvarivanja merljivih ciljeva gde god je to moguće. Primer tabele za praćenje ostvarivanja ciljeva dat je u tekstu koji sledi:

Sveobuhvatnu reviziju plana upravljanja otpadom treba obaviti najmanje jednom u pet godina.

U slučaju većih promena bilo kojeg aspekta plana, reviziju treba obaviti ranije.

MEĐUOPŠTINSKA SARADNJA

MOGUĆNOSTI ZA SARADNJU MEĐU LOKALNIM SAMOUPRAVAMA U OBLASTI UPRAVLJANJA OTPADOM

Kada je u pitanju postojeća situacija u oblasti upravljanja otpadom, kao i potrebe i ambicije za njegovo unapređenje i razvoj, pojedine LS se mogu naći pred izazovima sa kojima neće moći same da izađu na kraj.

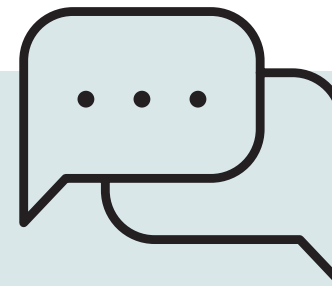
U načelu, pri suočenju sa krupnim izazovima i mogućnostima treba postaviti pitanje: „Da li ćemo lakše izaći na kraj sa izazovima ako se udružimo sa drugim opštinama?“ Evo nekoliko primera:

- **Potreba za većim** dugoročnim investicijama u opštinska postrojenja i infrastrukturu različitih vrsta. Na primer, regionalna deponija;
- **Potreba za uvođenjem** ili razvojem usluga na nivou lokalne samouprave. Potreba za ekspertskim vođstvom za koje u datoj lokalnoj samoupravi ne postoji adekvatna baza znanja.

U Švedskoj je rasprostranjena saradnja među opštinama – ona je postala uobičajen, neophodan i uspešan način da se obezbede potrebni resursi za sistematičan i sveobuhvatan pristup razvoju i održavanju opštinske infrastrukture i usluga u oblastima upravljanja otpadom, snabdevanja vodom, pružanja kanalizacionih usluga i upravljanja energijom.

DIJALOG SA ZAINTERESOVANIM STRANAMA

Skup učesnika u procesu izrade plana upravljanja otpadom treba da uključuje širok dijapazon zainteresovanih strana, kako bi se osiguralo da sam plan upravljanja otpadom donese najveće moguće koristi za čitavu zajednicu i životnu sredinu. Potrebno je primeniti celovit pristup, povezan i sa cirkularnom ekonomijom, zelenim poslovima, razvojem turizma, razvojem poljoprivrede i slično. U sve ove aktivnosti je neophodno uključiti i grupe koje su do sada bile isključene, nedovoljno informisane ili zainteresovane za upravljanje otpadom. Takođe je važno da se sve grupe korisnika/-ca konsultuju o rešenjima koja se predlažu, kako bi mogle adekvatno da ih primene, ali i doprinesu primeni.

Potrebno je razmišljati i o drugim socijalnim aspektima, kao što su siromaštvo, socijalna isključenost i položaj i ljudska prava neformalnih sakupljača otpada. Veoma je važno da među takve aspekte budu uključena i pitanja kao što su rodna ravnopravnost i ljudska prava. Plan mora da obuhvata i prava starih, osoba sa invaliditetom i pripadnika drugih ranjivih grupa. Neophodno je uključiti:

- **Predstavnike** donosioca odluka menadžera,
- **Stručnjake za otpad**,
- **Predstavnike** sektora upravljanja otpadom (prikupljanje, reciklaža, kompostiranje, biogas, spaljivanje i deponija),
- **Industrija**, industrijske i trgovinske organizacije,
- **Udruženja potrošača**,
- **Nevladine organizacije**,
- **Javnost**.

Mali savet ZA RODNO RAVNOPRAVNU EVROPU

„U svim svojim aktivnostima, Unija će nastojati da iskoreni nejednakosti i podrži jednakost muškaraca i žena.”

Član 8. Povelje o organizaciji Evropske unije. Uvođenje rodne perspektive u sve politike deo je zakonskog okvira i strategije ne samo Evropske unije, nego i Republike Srbije, ali i lokalnih samouprava, posebno onih koje su potpisnice Evropske povelje o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnom nivou. Rodna ravnopravnost je i cilj održivog razvoja, (SDG5) koji je neophodno imati u vidu prilikom sprovođenja aktivnosti za postizanje svih ciljeva.

Javnost mora da učestvuje u odlučivanju o budućem sistemu upravljanja otpadom, a konsultacije sa javnošću moraju da budu sastavni deo planskog procesa kako pre, tako i nakon usvajanja završne verzije plana i njegove primene.

Analizu zainteresovanih strana treba sprovesti na početku planskog procesa. Ona obuhvata:

1. Identifikovanje svih zainteresovanih strana,
2. Dokumentovanje njihovih potreba na osnovu konsultacija,
3. Procenu i analizu interesa i uticaja zainteresovanih strana,
4. Upravljanje očekivanjima zainteresovanih strana,
5. Preduzimanje aktivnosti,
6. Reviziju stanja i ponavljanje aktivnosti.

Cilj analize zainteresovanih strana je sticanje strateškog uvida u stanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta, kao i odnosa između različitih zainteresovanih strana i pitanja koja su za njih važna.

Analizom zainteresovanih strana mogu se identifikovati:

- **Interesi** svih zainteresovanih strana koji mogu imati uticaj na upravljanje otpadom, ili na koje ono može uticati;
- **Ključne osobe** za podelu informacija u izvršnoj fazi;
- **Grupe** koje treba podsticati da učestvuju u različitim fazama planskog procesa i primene aktivnosti;
- **Strategija** upravljanja komunikacijom i zainteresovanim stranama tokom faze planiranja;
- **Načini** za smanjenje potencijalnog negativnog uticaja negativnih zainteresovanih strana i upravljanje njima.

Zainteresovane strane čine širok raspon, od onih koje imaju nisku zainteresovanost i mali uticaj na upravljanje otpadom, do onih koje imaju i visoku zainteresovanost, i jak uticaj. Ova potonja kategorija podrazumeva ključne partnere koje treba redovno obavestavati i uključivati.

Posebno je važno da se ne uključe samo akteri/-ke koji su uvek uključeni/-ne u uprav-

ljanje otpadom i planiranje u ovoj oblasti, nego da se lista aktera proširi i van „uobičajenih“ aktera. Ovako će se svakako, ako se dosledno primeni, proširiti broj i spektar učesnika u konsultativnom procesu a nova rešenja će biti kvalitetnija.

KOMUNIKACIJA

Potrebno je imati u vidu član 42. Zakona o rodnoj ravnopravnosti³ („Sl. glasnik RS”, br. 52/2021), koji glasi: „Organi nadležni za zaštitu životne sredine obezbeđuju jednake mogućnosti za žene i muškarce u sistemu upravljanja prirodnim resursima i pravo na informisanje o stanju životne sredine. Prilikom upravljanja ljudskim resursima razmatraju se i uvažavaju različiti interesi, potrebe i prioriteti žena i muškaraca.

Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine prilikom planiranja, upravljanja i sprovođenja planova, projekata i politika zaštite životne sredine sprovodi postupak urođjavanja.

³ <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>

U jedinicama lokalne samouprave prilikom planiranja, upravljanja i sprovođenja planova, projekata i politika životne sredine sprovodi se postupak urođnjavanja.”

Komunikacija je neophodan aspekt razvoja i primene plana upravljanja otpadom. Potrebno je razviti strategiju i plan komunikacije. Plan komunikacije predstavlja vaše glavno sredstvo za prenošenje važnih poruka zainteresovanim stranama, čime se ostvaruje odnos koji koristi obema stranama. Sledećih šest koraka su važni za efektivan plan komunikacije.

1. Situaciona analiza

Revidirajte situaciju kako biste procenili kako stoje stvari u pogledu komunikacije. Potrebno je da prikupite i analizirate sve relevantne informacije u okviru plana upravljanja otpadom. Koliko je danas bila obimna vaša komunikacija? Koje ste kanale komunikacije koristili? Koji je stepen upućenosti i razumevanja javnosti u vezi sa važnim aspektima plana upravljanja otpadom? Deo ovog procesa je popis zainteresovanih strana i njihova analiza.

2. Definišite svoje ciljeve

Definišite opšte ciljeve komunikacije. Koje rezultate želite da ostvarite? Šta želite da postignete primenom plana komunikacije?

Vaši ciljevi treba da budu:

- Specifični,
- Merljivi,
- Dostižni,
- Realni,
- Vremenski definisani.

3. Odredite ciljnu publiku – ciljne grupe

Treba da znate kome upućujete poruke i sa kim uspostavljate komunikaciju. Pobrojte sve ključne zainteresovane strane (vidi analizu zainteresovanih strana).

4. Identifikujte medijske kanale

Planirajte da poruke namenjene ključnim učesnicima uputite preko više medijskih kanala. Odlučite koji su medijski kanali najpogodniji za dostavljanje vaših poruka ciljnim grupama,

ali i ne samo medijske, nego i druge kanale, kao što su sastanci, plakati, informativni letci, SMS poruke i slično.

5. Odredite vremenski raspored

Kako biste ispunili ciljeve komunikacije koje ste zacrtali i postigli najbolje moguće rezultate, treba da odredite vremenski raspored ključnih koraka koje nameravate da preduzmete. Na osnovu rezultata istraživanja i raspoloživih resursa, napravite dobar vremenski raspored kojeg ćete se pridržavati tokom primene plana komunikacije.

6. Evaluirajte rezultate

Važno je evaluirati ostvarene rezultate kako bi se izveo zaključak o tome u kojoj su meri postignuti zacrtani ciljevi. Ukoliko niste zadovoljni rezultatima, izvršite neophodne promene kako bi u budućnosti učinak bio bolji. Evaluacija može da bude u vidu upitnika, ili u vidu merenja učinka u postizanju rezultata (povećan udeo sortiranja, recikliranja, itd.).

Svi termini koji se koriste u ovom tekstu u muškom gramatičkom rodu podrazumevaju prirodni muški i ženski rod osoba na koje se odnose bez ikakve diskriminacije.

Dizajn i prelom:

Veuš, dizajnerski studio

Ilustracije:

Gabrijela Popović,
Shutterstock, VectorStock

Stalna konferencija
gradova i opština

Savez gradova i opština Srbije

Makedonska 22/VIII
11000 Beograd
Srbija

Tel: 011 3223 446

Faks: 011 3221215

E-mail: secretariat@skgo.org

www.skgo.org

www.facebook.com/skgo.sctm

www.twitter.com/skgo_sctm